

SFT Svensk Familjeterapi

Nummer 1/2017

Illustration: Rasanne Macke Alström

... än så är det vinter ...

Svensk Familjeterapi

Nr 1, 2017 årgång 28
Issn 100-3421
Utges av Svenska Föreningen
för Familjeterapi (SFFT)

Redaktör:

Anita Blom af Ekenstam,

Redaktör/layout:

Mårten af Ekenstam

Adress: Ringvägen 47b,
181 51 Lidingö

Mail: sftred@telia.com

**Nästa nummer
kommer ut i juni**

Manusstopp: 15/5

SFFT:s styrelse

2016 – 2017

ordförande

Charlotta Westberg,

kassör

Ronny Axelsson,

sekreterare

Jörgen Gunnarson,

ledamöter:

Ann-Helene Nilsson

Susan Hanshoff

Lena Lang

Kerstin Lodén Gustafson

Ulrica Holmbom

vetenskaplig

sekreterare

Ingegerd Wirtberg,

www.sfft.se

Föreningens

webbadress:

www.sfft.se

Vi finns på Facebook:

sfft - Svenska föreningen för
familjeterapi

ORDFÖRANDEORD

Så har våren kommit (i alla fall i vissa delar av vårt avlånga land) och du sitter med det första numret av SFT för 2017 i din hand och SFFT och riksstyrelsen ligger inte på latsidan. Det pågår mycket aktivitet ute i våra lokalföreningar och om det går det alltid att läsa på vår hemsida www.sfft.se.

Om ni minns ordförandeordet i förra numret av SFT så hade det precis ägt rum ett nordiskt ordförandemöte på Island. Ordföranden från fyra av de fem nordiska länderna möttes för utbyte av information och för att kunna ge råd och stöd till varandras föreningsliv och det systemiska och familjeterapeutiska arbetet i de olika länderna. Vi som deltog var ordföranden från Sverige, Norge, Island och Finland. Danmark var under ordförandebyte och skickade därför ingen representant. Det är slående hur lika vi är våra nordiska länder emellan. Vi kämpar t ex alla med barn och ungdomars sämre psykiska mående och ökade konflikter mellan separerade föräldrar. Vad gäller föreningslivet så kämpar vi med att behålla och rekrytera medlemmar i ett mycket individualistiskt tidevarv och familjeterapin får ständigt markera sina positioner för att inte hamna i skuggan av andra mer individuella psykoterapiformer. Detta har t ex den finska ordföranden anammat och bestämt sig för att ta alla chanser att synas och höras i så många finska mediesammanhang som möjligt för att prata familjeterapi. Där ligger jag lite efter kan jag säga. Vi pratade också om det pågående arbetet för den nordiska kongressen på Island.

Och vad gäller just den nordiska kongressen "Meeting in the middle" i Reykjavik den 31/5 till 3/6 i år så är alla de stora detaljerna i lös. Det har kommit till riksstyrelsens kännedom att det funnits viss oro i Sverige för att kongressen inte skulle bli av. Hur detta rykte har uppstått vet vi inte men kongressarbetet rullar vidare och de isländska kongressarrangörerna avvisar helt det ryktet. Däremot verkar Island ha en större vana av att sköta ekonomiska transaktioner via konton och kontokort än med fakturor som många av oss som arbetar inom svensk offentlig verksamhet är vana vid, vilket har krånglat till en del betalningar lite men så vitt vi vet så ska det vara åtgärdat nu.

Här i Sverige så jobbar FTF Norr på med det vetenskapliga symposiet i Umeå där datum nu är satt till den 5-6 oktober. Mer står att läsa i deras annons i detta nummer. Stockholms lokalförening snickrar för fullt på kongressen för 2018. Som sagt, våra lokalföreningar ligger inte på latsidan. Och inte riksstyrelsen heller för den delen. Som ni säkert har uppmärksammat så har Socialstyrelsen lagt ut sitt remissförslag för behandling av depression och ångest där familjeterapin har kommit helt i skymundan. Även om detta står det att läsa i detta nummer av SFT och SFFT kommer också att lämna in ett remissvar till Socialstyrelsen där våra kommentarer till de nya riktlinjerna framgår tillsammans med väl underbyggd fakta. (Riktig fakta, inte "alternativ fakta"...). En arbetsgrupp är tillsatt och jobbar frenetiskt med uppdraget. SFFT kommer också att bidra med representanter till en konsensuspanel för Socialstyrelsens kommande riktlinjer för Schizofreni så förhoppningsvis kan vi få ha lite mer att säga till om där redan från början vad gäller de riktlinjerna.

Ja, det blev många ord skrivna (564 st närmare bestämt) den här gången men så ligger det också många frön och gror i den systemiska och familjeterapeutiska vårmyllan!

Charlotta Westberg
Ordförande

Vetenskapligt symposium i Umeå 5-6 oktober

Samarbete och dialog i praktiken med Harlene Anderson, Skellefteå i oktober 2016.

Ett arrangemang av FTF Norr som gav mersmak så nu anordnar vi Vetenskapligt symposium.

Åsa Kvarnbrink, Ulrica Holmbom, Margareta Wikström, Carin Lindgren, Susanne Rosenquist, Liz Bertholdsson, Harlene Anderson, Lena Häggström. Anne Koskenniemi saknas på bilden.

FAMILJETERAPIFÖRENINGEN NORR har med en blandning av förtjusning och upptäckarlust tagit emot uppdraget att arrangera Vetenskapligt symposium i Umeå 2017.

Styrelsen jobbar nu med att i livemöten och via Skype bolla idéer, klura på teman och innehåll. Bland annat har vi dialog med Umeå universitet och flera av de uppslag vi fått presenterade är klart intressanta.

FTF Norr har medlemmar från Norrbotten, Västerbotten, Lappland och Medelpad. Styrelsen är utspridd från Umeå i

söder, Skellefteå mitt i och till Piteå, Södra Sunderbyn och Boden längst i norr. Långa avstånd och samtidigt upplever vi närhet genom delade intressen som familjer, system och föreningsengagemang.

Vi välkomnar till Vetenskapligt symposium i Umeå 5-6 oktober 2017 - till att mötas, inspireras och få nya kunskaper.

Färdigt program kommer att presenteras i tidningen SFT, på hemsidan sfft.se och på Facebook.

Medlem i Sveriges Familjeterapi Förening - SFFT blir du automatiskt genom att gå med i en regional förening. Alla föreningarna finns presenterade på SFFT:s hemsida, www.sfft.se, under rubriken regioner. Här följer också en lista på kontaktpersoner för de olika regionala föreningarna.

Norr: Liz Bertholdsson, liz.kjell@tele2.se

Mitt-Sverige: www.ffmitt.com Johanna Öhrnell johannaohrnell@gmail.com

Telefon arb: 063-150 250

Dalarna: Ulla Hedman ulla.hedman@existensia.se

Västra Sverige: Ilze Norman ilze.norman@alingsas.se

Telefon: 0322-15401, 0733-963300

Södra Sverige: Ulf Korman ulfkorman@comhem.se

FTF-Sydost: Eva Sjökvist evasjokvist14@gmail.com

Famös, mellersta och östra Sverige: www.famos.se Annika Daveby-Karlquist annika.dk@me.com

Stockholm: Susan Hanshoff susan.hanshoff@telia.com

Åland: Crister Eriksson cristere@aland.net

Det är till din regionala förening du vänder dig med namn- och adressändringar.

Heldag i Falun med Björn Holmberg

”Som behandlare eller terapeut är jag är lika lite min metod, som klienten är sitt problem”

Det var rubriken en sensommardag i början av september, när Dalarnas Familjeterapiförening (DFF) bjöd in Björn Holmberg till att prata om samforskning och om familjerekonstruktion. Björns föreläsning blev också det första steget i ett försök till samarbete mellan DFF och socionomprogrammet i Falun, mer om det senare.

Björn inledde dagen med en presentation av sig själv och delar av sin bakgrund. På så sätt tog han redan på morgonen sikte mot eftermiddagens tema, familjerekonstruktion. Förmiddagens fokus var dock samforskning.

Som en grund för dagens båda teman beskrev Björn för honom centrala och grundläggande antaganden och värderingar, inte bara som socialarbetare och terapeut, utan i livet. Jag försöker leva dem, sa Björn. Han berättade om sin syn på människan som social varelse, om hur vi tolkar och förstår världen, skapar begriplighet och mening i samspel med andra. En stund ägnades åt språkets betydelse, där Björn formulerade sig bland annat i följande uttryck, ”orden som du använder blir det hus du bor i.” Innan Björn lade fokus på just samforskning gav han också utrymme till tankar om vikten av att ställa frågor i ett utforskande förhållningssätt, till Tom Andersens tre språkliga beskrivningar av världen (Tom Andersen, Reflekterande processer 2002), till dialogens betydelse med Martin Buber som inspiratör och till den praktiska användbarheten av Maturanas domänbegrepp.

Samforskning beskrev Björn som ett gemensamt utforskande mellan den professionelle (socialarbetare, behandlare, terapeut, osv) och klienten. Fokus ligger på relationen mellan behandlare och klient. När klienten bjuds in i samforskning, ges klientens upplevelser av mötet med behandlaren, och den organisation som behandlaren verkar inom, status som viktig information. Information som hjälper behandlaren och organisationen att utvecklas. Björn menade att organisationer ofta söker svar på om en metod fungerar, men i samforskning kommer inte det i fokus. Det klienterna vill berätta om, det som är viktigt för dem, är just relationen till behandlaren och processen dem emellan.

Björn resonerade kring några grundläggande kvaliteter hos behandlare. Nyfikenhet, icke-dömande förhållningssätt, mentaliseringsförmåga, att kunna förmedla hopp, kärlek (i bemärkelsen människokärlek, icke-kvävande värme), professionalism och kunskap. I samforskning undersöker vi hur ovanstående märks.

För den som vill läsa mera om samforskning finns bland annat artiklar i tidigare nummer av SFT att tillgå.

Mina egna erfarenheter av några försök till samforskning är goda. När förändringsprocessen, det gemensamma arbetet mellan mig och familjen, avslutats i en gemensam upplevelse av att målen är uppnådda, har samforskningen inneburit ett

gott återseende, där vi delat upplevelser från vårt arbete och givit mig en ökad förståelse och ny kunskap. Från familjer har jag mötts av att det känts gott att bli lyssnad på, att deras upplevelser varit viktiga, liksom att de upplevt att samforsknings-samtalet blivit som en avslutning mellan oss, som behövts. Vi avslutade ju med varandra förut, men nu känns det som att vi avslutat på riktigt, har flera sagt. Andra gånger, när arbetet kört fast, har samforsknings-samtalet kastat viktigt ljus över hur det kunnat bli så, gett möjlighet till försoning och fortsatt process.

På eftermiddagen var temat familjerekonstruktion. Björn betonade att det inte är fråga om gruppterapi, det är inget fokus på processer i gruppen. Han valde att snarare likna familjerekonstruktionen vid individualterapi i grupp. Det finns olika sätt att göra familjerekonstruktion, sa Björn, men gemensamt är att du lär dig om dig själv genom att titta på din bakgrund och hur den har påverkat vem du är.

Under eftermiddagen tog Björn oss med i en beskrivning av hur han arbetar med en grupp, vanligtvis fyra personer, och de olika skeenden där var och en i gruppen får utrymme, att under tre intensiva dagar möta sig själv via berättelser, gestaltningar, reflektioner, allt i ett tre-generationers perspektiv.

För den som vill läsa mer om familjerekonstruktion finns en beskrivning i en uppsats från Lunds universitet. ”Från huvudroll till statist, om konsten att spela roll i någon annans familj. En reflekterande studie om familjerekonstruktion.” (2015)

Björns berättelse om familjerekonstruktion väckte mycket egenreflektion hos många av de som lyssnade. Det kom fram vid synpunkter som lämnades av deltagare efter föreläsningen. Mycket uppskattning gavs också för förmiddagens pass om samforskning, som verkade väcka lust hos många. Som någon sa, äntligen ett sätt att forska, utveckla mig själv och min kunskap, som är möjligt att använda mitt i arbetsvardagen, nu vill jag sätta igång.

Vad var nu det där om samarbete med socionomutbildningen? Jo, vi i DFF vill gärna nå ut med de systemiska idéerna och familjeterapin, redan till de som studerar. Denna gång ställde socionomutbildningen en föreläsningssal till vårt förfogande. I gengäld erbjöds alla studenter att delta i föreläsningen. De studenter som kom gav uttryck för att de fick del av viktiga tankar, som inte ges plats i utbildningen. Ett försök som gav mersmak.

Till sist. Några ord till Björn. Texten ovan är min tolkning av vad du delade med dig av. Jag hoppas att du känner igen dig. Föga anade vi i DFF då, att du lite senare på hösten skulle få utmärkelsen Årets familjeterapeut 2016. Från oss kommer nu ett stort Grattis!

Jörgen Gunnarson, Dalarnas Familjeterapiförening

Nationella riktlinjer för vård vid depression och ångestsyndrom

Socialstyrelsen har i december 2016 presenterat sina riktlinjer för behandling av depression och ångest och många har säkert tagit del av den debatt i media som dessa utlöste. I förordet anges att ”syftet med riktlinjerna är att både stimulera användandet av vetenskaplig utvärderade och effektiva åtgärder inom detta område och vara ett underlag för öppna och systematiska prioriteringar inom hälso- och sjukvården.” Detta är ju vällovligt men riktlinjerna har väckt debatt då många kliniker inte känner igen sin verklighet och den enda form av psykologisk behandling som rekommenderas är kognitiv beteendeterapi (KBT) och Interpersonell terapi (IPT), vid lindriga och medelsvåra tillstånd av depression och ångest hos vuxna. Vid medelsvår till svår egentlig depression rekommenderas att: ”hälso- och sjukvården framför allt erbjuder behandling med antidepressiva läkemedel eller elektrokonvulsiv behandling (ECT)”. Ett annat behandlingsalternativ som rekommenderas är repetitiv transkraniell magnetstimulering (rTMS). Den behandlingsmetoden är relativt ny men anges ha god effekt vid medelsvår till svår depression.

För barn och unga med depression rekommenderas som psykologisk behandling; psykopedagogisk behandling med fokus på depression där föräldrarna involveras i behandlingen, jämte KBT, psykofarmaka och ITP.

Alarmerande för oss familjeterapeuter är att när vi omnämns så är det i form av en ”icke rekommendation”, på sid, 313 - i den 718 sidor långa underlaget till kunskapsbilagan. Under ”Barn och ungdomar med lindrig till medelsvår egentlig depression” är Systemisk familjeterapi placerade under ”åtgärd” i kategorin ”icke-göra”. Motiveringen är att ”det vetenskapliga underlaget är otillräckligt för att uttala sig om åtgärdens effekt på depression trots att metoden har använts under lång tid.” I en kommentar anges dock att ”Systemisk terapi kan ges som tillägg till behandling specifikt riktad mot depression.”

En arbetsgrupp från Sfft har formats och börjat snickra på ett remissvar. För de som vill läsa föreskrifterna finns de på Socialstyrelsens hemsida. Att skriva remissvar innebär en hel del arbete med att ta fram underlag och vi välkomnar och ber om ytterligare underlag eller synpunkter rörande familjeterapi och behandling av ångest/depression.

Skicka till Ingegerd.Wirtberg@psy.lu.se.

I en artikel på Dagens nyheter debattsida, kritiserar 17 forskare de nya riktlinjerna. Det uppmärksammades i sociala medier och sen fortsatte bollen att rulla. Ordförande för psykoterapicentrum, kallade till möte för att utforma en gemensam artikel. SFFT hade tre representanter och där var även representanter från de andra psykoterpi-föreningarna, Samrådforum. Där formulerades en gemensam skrivelse som sedan publicerades i nätupplagan av Aftonbladet. Artikeln besvarades av ”riktlinjeförfattarna” och sedan gick den några varv och slutligen medverkade också brukarföreningarna i skrivelsen. Parallellt skrevs det i ETC och även i Läkartidningen, artiklar med diskussioner kring hur Sveriges riktlinjer kring depression och ångest kan skilja sig så mycket jämförelse med Tyskland och vårt grannland Finland. I nästa vecka på onsdag den 22/2 kommer ett seminarie i Riksdagen att hållas. Det heter ”Sverige ur tiden?” I undertexten till inbjudan står det bland annat. När den psykiska ohälsan ökar i Sverige, förespråkas piller och snabbterapi. När det i Finland och Tyskland rekommenderas längre psykoterapier och där sjukskrivningarna sjunker.

Det är med spänning vi följer debatten och hoppas att familjeterapin kommer att få sin plats i den. Vi i SFFT kommer att återkomma här i tidningen med en mer utförlig diskussion om detta. Sen titta gärna in på hemsidan www.sfft.se och vår facebookside.

Länkar till ovan nämnda artiklar

Läs DAGENS NYHETER Debatt 2017-01-14
Läkartidningen: Socialstyrelsen har fel om depression och ångest

AFTONBLADET: Elchocker fel väg för unga som mår dåligt, 2017-01-26

ETC: Framtidens psykiatri kräver verklig valfrihet, 2017-01-19
SoS: Nationella riktlinjer för vård vid depression och ångestsyndrom

Lästips:
Svenska Dagbladet: <https://www.svd.se/socialstyrelsens-nya-riktlinjer-ar-ett-haveri>
Ingegerd Wirtberg
Vetenskaplig sekreterare SFFT
Susan Hanshoff
Informationssekreterare SFFT

Om val och ansvar

Rubriken är titeln på Kristina Alstams avhandling som hon försvarade den 11 november 2016 vid samhällsvetenskapliga fakulteten Göteborgs universitet.

Kristina är socionom och har i sitt avhandlingsarbete samlat in empiriskt material från två av Sveriges största virtuella föräldraforum där föräldrar loggar in och anonymt samtalar med varandra.

Jag ska beskriva några huvudlinjer i hennes arbete med reservation för att det jag skriver är mina ord och kan vara feltolkningar av hennes digra material som enligt min mening avtäckar och synliggör ett betydelsefullt område där föräldraskap konstrueras idag. Avhandlingen är på engelska och med en avsevärd teoretisk tyngd och med fokus på relationen språk-diskurs-ideologi.

Nyckelord: parenting, parents, subjects, citizen-subjects, parental web community, internet, discourse, power, ideology, welfare, austerity, neo liberalism, contract theory.

Det är förstås av intresse att se vilka resultat som avhandlingen kommit fram till och vilken betydelse dessa har för oss i vårt arbete med familjer i olika sammanhang.

Min förhoppning är att väcka er nyfikenhet på Kristinas avhandling. Många av er är kanske aktiva på olika föräldraforum och känner väl till området och är vad Kristina kallar för "föräldraskapets praktiker".

Lite om bakgrunden till hennes intresse för området. Kristina tar upp att utvecklingen av föräldraskapet har utvecklats till ett "duglighetsområde" där ett förbund mellan familj och välfärdsstat har utvecklats. Barn växer upp med en dubbel socialisering dels i familjen som står för närhet och omsorg och dels i förskola, skola, som tillsammans med hälsovård utgör den offentligt finansierade välfärden.

Att det finns två arenor för barns uppfostran, den offentliga och den privata kan innebära att frågan om vem som

är ansvarig för barnet väcks och skapar osäkerhet både hos föräldrar och inom den offentliga omsorgen.

Föräldrarollen har förändrats avsevärt under de senaste decennierna. Föräldern har idag en roll som "potentiell expert" på sitt barn under förutsättning att hen ges de professionella verktygen för att bra bemötande. Verktygen finns i föräldrautbildningar, media, leksaker, kurser etc.

Interaktiva virtuella forum där man anonymt kan logga in dygnet runt och diskutera frågor rörande barn, familjeliv och uppfostran är ett område för att stärka "dugligheten". Barnet och dess mående är en identitetsmarkör och ett svar på om man duger som förälder. I och med att föräldern görs kunnig så ökar också ansvaret. Kristina menar att det finns två typer av barn, som både är kompetent och utsatt samtidigt. Ett tryggt barn som har tillgång till en kompetent förälder och det barn som saknar en sådan förälder.

Syftet med avhandlingen "har varit att undersöka sättet som arbetsdelningen mellan välfärdsstat och förälder beskrivs och förhandlas på två av Sveriges största virtuella föräldraforum där föräldrar och andra intresserade loggar in och samtalar med varandra."

Kristina har gjort en diskursanalys av samtalen i de två föräldraforumen och kartlagt och dekonstruerat de krav, ideal och spänningar mellan individ och stat som blir synliga i dessa pågående samtal. Materialet är insamlat i huvudsak mellan 2010 till 2015.

Så vad har Kristina Alstam funnit?

"Det goda föräldraskapet skapas genom de som misslyckas med föräldraskapet" (citad från disputationen)

Jag har gjort ett urval i min text och hänvisar till Kristinas avhandling för mer information.

Avhandlingens övergripande resultat är att föräldraskapets praktiker på de två föräldraforumen härbärgerar

ett ideal om hur föräldraskapet bör utövas för att säkerställa resurser till sig själv och sitt barn. Den utgör en drivkraft till förändring och innebär en kvalitetssäkring för den enskilde föräldern. Kontraktet mellan samhället och den enskilde innebär att om "samhället erbjuder likvärdiga och nödvändiga förutsättningar, är det upp till individen att omsätta dessa till ett gott liv."

- Föräldraforumen på nätet är en plats att anonymt mäta sig med andra hur man duger som förälder. I föräldraforumen använder föräldern det egna barnet som statusmarkör d.v.s. det trygga och vällyckade barnet och stärker därmed den egna identiteten att vara den lyckade föräldern. Ett annat sätt att porträttera sig är att tala om andra som presterar sämre som föräldrar än man själv eller att prisa den man uppfattar som lyckad förälder enligt normen. Reprimander och klander av föräldraskapet drabbar i högre grad kvinnor än män.

- Ett annat resultat är den förvävande avsky som kommuniceras gentemot dem som använder resurser distribuerade från välfärdsstaten. Det gäller inte barnomsorg, äldreomsorg eller sjukvård men däremot ekonomisk bistånd såsom försörjningsstöd eller arbetslöshetsunderstöd. När diskussioner om välfärdsstaten sker är klassperspektivet tydligt med ett graderingsmönster där medelklass och det fria valet är förebilder.

- Angående synen på föräldraskapet så är nyckelbegreppet för föräldraskap att det är ett arbete som bygger på den egna ansträngningen och viljan framför samhällsresurser. Om man inte "lyckas" så beror det på individens brister. Utgångspunkten är att alla har samma möjligheter oberoende av bakgrund och klass. Kristina beskriver konversationens innehåll på föräldraforumen på följande sätt:

”ett intensivt skuldbeläggande av föräldrar som inte ”lyckas” med sina barn”.

”Om alla har samma chans att producera framgångsrika barn som klarar sig på arbetsmarknaden framstår den förälder som inte klarar det som än mer främmande och klandervärd.”

”You should reap what you sow ” är en nyckelutsaga om att man ska investera i sitt barn och i det fria valet av skolor och aktiviteter och på så sätt skapa ett lyckat barn och därmed en lyckad förälder. Man är inte förälder utan det är något du gör genom dina aktiva val och insatser.

”Den fattiga kvinnan med barn” är det inom föräldraforumen som väcker mest löje och förakt. Denna person

framställs som ansvarslös, bortskämd, lat, odisciplinerad som skyller sina misslyckanden på andra och beteckningen White Trash” är en benämning som inte stöter på motstånd inom forumen.

Kristina skriver att om ”medelklasskvinnan beskrivs som en investerare i barnets habitus, skildras White Trash-mamman som om hon negligerar denna uppgift”.

Hennes slutsats är att det inte sker något bestridande av benämning inom föräldraforumen och att strukturella villkor i samhället tonas ner till förmån för den enskilde och hennes individuella resurser; en liberal version av kontrakt mellan samhället och individen som

kommer till uttryck och kommuniceras inom föräldraforumen.

Min förhoppning är att avhandlingen och kunskapen inom det här området kan bli underlag för diskussioner och reflektioner i mer öppna sammanhang än vad föräldraforumen medger och att vi reflekterar över vad vi kommunicerar och förmedlar i vårt arbete med föräldrar i olika sammanhang om hur föräldraskap utövas.

Gunnel Nirving Lönnroth, socionom, leg. psykoterapeut

Litteratur: Alstam Kristina, Parents, Power, Poverty, On choice and responsibility in two parental communities. Department of Social Work, University of Gothenburg
Web: Youtube, Föräldrar i vår tid, GR Vålfärd 2012

Ben Furman har ett förslag på lek som man kan göra i en familj under en måltid. Den här meny använde han i ett TV-program i Finland där Ben var coach i en familj. Bilden finns även på facebooksidan: Ben Furman Sverige.

Family Andersson Talking Stick Family Dinner - Menu

Present (if possible) the entire Andersson's family including spouses of children and grandchildren.

Preparation

When everyone is seated, Per (father) thanks everyone for joining in and explains that he was given this home work assignment by his personal coach Dr. Furman and that his son Tim and daughter Jill participated in a meeting where the idea was developed further.

Jill and Tim explain the idea and make sure everyone is ok with it. The idea is to discuss family relationships in a pleasant and positive atmosphere following these instructions.

Jill explains the "Talking stick"-idea and presents the wooden elephant which is to function as the Family's talking stick. A test run will be made where each family member gets to say, using just a few words, how they are feeling right now. Jill demonstrates first.

Appetiser

During the appetiser course the family will carry out a talking stick round, during which each family member will take turns to say to everyone else in the family what they like or appreciate about that person, or what they are grateful to that person about. The idea is not to give a long speech, only to say briefly "What I like about you..." or "One thing I appreciate

about you..." or "I am grateful to you about..." Observe, no long lists, just mention one or two things per person.

Main Course

During main course each family member will have a chance to apologize another family member anything they may regret having done or said in the past (or having failed to do or say). Nobody has to apologize to anyone. This is totally up to you. What you apologize for does not need to be anything major, you apologize for small things just as well if something comes to mind. Apologizing does of course not mean you automatically have to forgive the person who presents the apology. Should the matter require further conversation, that discussion is to be carried out at some later point in time. The idea is simply to have an opportunity to express one's apologies if there happens to be something one regrets and for the other one to just nod and to say something like "thanks for saying that" or "I hear you".

Desert

During desert each family member will have a chance to present to the other family members a small wish. When wish has been expressed, the person who gets it, is to indicate having heard the wish responding by saying something brief like "Maybe", "Let's see", "OK, I got it" or "Wilco!" (Airline pilots say wilco, short for 'will comply'). The idea is not to start conversations about whether the person will comply with wish or not, or when it will be done, or how it will be carried out... The idea is simply to offer everyone an opportunity to hear what the other family members wish from him or her. And just to make sure, the wish needs to be a real wish ("I would like you to do such and such") and not disguised criticism ("I would like you to stop doing so and so").

Feedback i familjeterapi från systemiskt perspektiv

”Jag tyckte inte att min mamma lyssnade på mig idag under samtalet”. ”Jag blev förvånad att familjeterapeuten inte tog upp problemen med min exmakes drickande”. På frågan vad som berörde mest under dagens samtal skrev en annan förälder: ”Jag blev rörd över min dotters omtanke om min hälsa. Jag visste inte att hon var så orolig för mig”. Dessa exempel kommer från feedbackmodellen Feedback informed Dialogical Therapy (utvecklad av Peter Rober och Karine van Tricht, Belgien) som vi under 2016 använt oss av i Bromma familjebehandlarteam (BFB) tillsammans med fyra familjebehandlare i Hässelby-Vällingby. Karine och Peter arbetar som familjeterapeuter, utbildare och psykologer, bl a knutna till Context i Leuven. Peter är även professor på The Institute for Family and Sexuality studies (Medical school of K.U. i Leuven). Eftersom vi sedan tre år tillbaka infört samforskning som kvalitetsutvärderingsmetod tyckte vi det var intressant att utforska om och hur den belgiska modellen skulle kunna utgöra ett komplement till samforskningen. Fanns det en motsättning mellan feedbackmodellen och samforskningen, teoretiskt, praktiskt? Hur likt eller olik var det med vår syn i teamet kring vilken kunskap vi behöver för att kvalitetsutveckla vår verksamhet? Artikeln syftar till att dela några av de erfarenheter vi har efter att ha prövat modellen.

SYSTEMISKA TANKEGÅNGAR OCH BARNFOKUS

BFB deltog 2015 på en konferens i Kristiansand, Norge, där vi blev inspirerade av Peter och Karines tankar kring deras modell om feedback i familjeterapi. Det som inspirerade oss var modellens koppling till ett mer systemiskt tänk, tydliga barnfokus och att teorigrunden för modellen låg i linje med hur vi själva bl a såg på samskapande processer (Se artikel i SFFT, nr 4, 2015, ”Barnfokus från Listen to me! Humanizing Human Practices, Third International Conference on Dialogical Practices, Kristiansand 2015”). Peter och Karines utgångspunkt är att arbetet med familjer innefattar många komplexa processer som är svåra att fånga genom t ex ORS/SRS-skalorna som används i FIT (Feedback informed treatment). Ofta är

feedbackformulär ensidigt utformade, d.v.s. klienten skattar en upplevelse. Den belgiska modellen med dess fokus både på familje- samt terapeutsystemet, innebär att feedback ges till alla de som deltar i ett samtal. Peter och Karine har också en annan utgångspunkt vid start av familjeterapier där de använder sig av ett orosformulär. Syftet är att skifta fokus från ordet problem till ordet oro, d.v.s. vem är mest orolig i familjen och för vad och vem är minst orolig? Vi kontaktade Karine och överenskom med henne att under 2016 översätta den engelska manualen till svenska för att under året pröva modellen i vårt arbete med familjer. Vi sökte även FOU-medel tillsammans med Hässelby-Vällingby för att besöka Karine och Peter i november 2016 och följa deras kliniska verksamhet under ett par dagar och diskutera våra erfarenheter. Karine och Peter bjöd även in professor Rolf Sundet från Norge till vårt besök.

KROCKAR SAMFORSKNING MED DEN BELGISKA MODELLEN?

Vi var nyfikna på den belgiska feedbackmodellen men vi kände även en viss tveksamhet. Peter och Karine kallade det för manual. Den inkluderade formulär. Manualen byggde på en viss struktur och hur blev det med familjernas röster? Nyfikenheten var således tudelad utifrån våra erfarenheter från samforskningen med vikten av att lyssna till familjer som genomgått behandling och ta del av deras egna röster. Frågor som väcktes var bl a om vi kommer för långt ifrån dialog och samskapande och går det överhuvudtaget att förena den belgiska modellen med samforskning? Är det två olika saker? Teoretiskt är modellerna på flera sätt besläktade genom dess utforskande kring upplevelser, ett samskapande arbete (vi gör det här ihop) och det cirkulära tänket (reflekterande frågor). Gemensamt är också utforskandet av alliansprocesser och vad som bidrar till känslan av att känna sig hörd och lyssnad på. En annan likhet är barnfokuset. Barn är sedan vi modifierat samforskningsintervjun, mer involverade i våra intervjuer där vi numera t ex har särskilda barnintervjuare. I den belgiska modellen ser vi hur barn blir delaktiga väldigt snabbt och kan uttrycka det som de är upptagna av. En skillnad är att den

belgiska modellen används vid varje samtal och blir således ett mer terapeutiskt verktyg och samforskningsintervjun är ett mer fördjupande samtal, antingen kring det som varit eller det som är, d.v.s. den nuvarande situationen. Det intressanta i den belgiska modellen är just dess cirkulära fokus men vi har saknat (stärkt av våra 27 samforskningsintervjuer) ett perspektiv som innebär att se på varje deltagare i ett samtal som aktiva aktörer. D.v.s. att vi alla är med och samskapar. Efter diskussion med Peter och Karine, har vi därför lagt till en fråga i den svenska översättningen – vad har du själv bidragit med till dagens samtal?

OROSFORMULÄR OCH FEEDBACK VID VARJE SAMTAL

Inledningsvis fyller familjen i ett orosformulär samt ett formulär som rör tidigare erfarenheter av stöd. Familjen informeras hur vi tänker kring att använda denna form av återkoppling, syftet och att var och en väljer att skriva det de vill och att det kommer att delas med alla som deltar i samtalet. Orosformulären ifylls därefter på nytt vart fjärde familjesamtal. Orosformulären kan också bidra till delmål kring vad varje familjemedlem hoppas på ska ha förändrats vid avslutad behandling. Efter att vi gått igenom de två formulären, införs därefter i nästkommande samtal olika feedbackverktyg. De sista tio minuterna i varje samtal, fyller familjen i dessa vilket sker kontinuerligt i alla samtalen. De vuxna fyller i ett feedbackformulär hur de upplevt samtalet, om de kände sig förstädda eller inte av både terapeuten samt partners, barn eller andra som deltagit i samtalet, vad som berörde dem eller överraskade dem när de lyssnade på övriga i familjen och vad de själva bidragit med i dagens samtal. Barnen fyller i ett särskilt barn- eller ungdomsanpassat formulär där de får rita/skriva hur de upplevde dagens samtal. De vuxna fyller även i detta formulär som barnen använder sig av och kan precis som barnen, välja att rita sin känsla/tanke. Feedbacken används genom att nästa samtal börjar med en kort genomgång kring feedbacken från föregående samtal. Feedbacken kan bidra till att terapeuterna behöver modifiera vissa delar i samtalen med fokus på bl a alliansbrott, upplevel-

ser av att bli lyssnad på eller inte, familjens önskan om förändringsarbetet, teman som blir viktiga etc.

BARN OCH UNGDOMARS DELAKTIGHET

Det vi erfor ganska snabbt, var att barn och ungdomars röster tydliggjordes och att orosformulären bidrog till att väva in ett systemiskt perspektiv där oro kunde beskrivas på flera sätt av varje inblandad person i en familj. Att använda ordet oro – vem är oroligast/minst oroligast i familjen och för vad, bidrog till att lyfta bort problemfokus till teman mer kopplade till relationella nivåer. Vi såg att barnen redan från behandlingsstarten, upplevde orosformuläret som ett konkret sätt att kunna dela det de var upptagna av gällande familjen. T ex ”familjen Persson” med 13-åriga Linda som aktualiserades av socialtjänsten till BFB pga. beteendeproblem. När familjen och behandlarna gick igenom orosformulären, kom det fram att Linda främst var orolig för hennes mammas depression, Lindas mammas oro rörde hur skilsmässan påverkat Linda och hennes bror, Lindas pappa var främst orolig för att han och Lindas storebror tappat kontakten pga. alla bekymmer i familjen och Lindas brors oro handlade om hur oron i familjen var det enda som det pratades om i familjen där han ville ha en närmare relation till Linda. Redan inledningsvis och ganska snabbt, tydliggjordes en mer komplex familjesituation och hur Linda själv, var upptagen av teman som påverkade henne på olika sätt. När feedbacken användes blev det också till hjälp i det fortsatta arbetet, att föra in teman och göra ändringar i formen för samtalen. En annan erfarenhet generellt var att både orosformuläret vid start och de kontinuerliga feedbackformulären snabbt fångade upp den som var mest tveksam till att gå i behandling (ofta ungdomen men ibland en av föräldrarna). Feedbacken blev särskilt viktig för att fånga upp den tveksamma rösten i ett alliansstärkande syfte.

ATT SKAPA EN ”FEEDBACKKULTUR”

Hur skapar vi ett samarbetsklimat som tryggar och som kan leda till att feedback är möjlig att ge kring det som kan upplevas som svårt i relation till t ex en terapeut, en annan familjemedlem osv? Hur ska en familjemedlem våga uttrycka

negativ feedback? Och kan man definiera en feedback som positiv eller negativ? Denna fråga är inte ny och vi har arbetat med den i samforskningen. Precis som i samforskningen blir ord som ”bra”, ”det kändes bra”, ”jag kände mig lyssnad på” rätt tandlösa om vi inte är nyfikna på innebörden. Precis som i samforskningen när familjer delar erfarenheter, kan det kännas trevligt för en terapeut att få höra svepande positiva benämningar men vad händer när andra känslor, erfarenheter uttrycks? Vad gör det med oss som terapeuter? Visserligen handlar det om precis som i all terapi/behandling, att skapa ett tryggt samarbetsklimat men för att skapa ett mer feedbackorienterat klimat, behöver vi börja hos oss själva. Vårt eget motstånd eller kanske med omformulerade ord – rädslor, känslor av att inte duga osv, kan bli ett hinder i just att skapa ett feedbackklimat i terapirummet. Återigen är det en samskapande process som i sig innebär en kvalitetsutveckling då vi får jobba med vår egen roll som terapeut. På det sättet kan kanske denna form av utvärdering ses som cirkulär – d.v.s. vi för inte bara in verktyg att jobba med processer i rummet utan det blir även en arbetsform som påverkar oss som terapeuter osv.

FRAMÅT: PILOTPROJEKT 2017

Under 2017 genomför vi nu ett större pilotprojekt. Det betyder att vi har be-

stämt att vi ska pröva modellen i flera familjer. Vi lägger till en samforskningsfråga som rör hur familjerna upplevt arbetet med feedbacken. Vi utformar ett feedbackformulär till bl a skolor för att se hur vi kan använda detta i vårt arbete ihop med familjen och andra viktiga personer när det finns oro kring ett barns skolgång. Möjligheterna är egentligen oändliga. Hur kan vi t ex använda oss av feedbackmodellen i vårt arbete som nätverksledare? Under 2017 fortsätter vi att arbeta ihop med Hässelby-Vällingby med regelbundna träffar för att samla på oss erfarenheter. Vi fortsätter vårt samforskningsarbete och hoppas kunna bli klara med vår studie under 2017. Det blir som två parallella spår i vårt kvalitetsutvärderingsarbete där vi även hoppas kunna samla erfarenheterna från pilotprojektet i en rapport. Peter och Karines generositet – ta det ni vill ha, vill vi gärna föra vidare till andra som är intresserade av modellen. Ta gärna kontakt med oss i BFB! Vi tänker också att vi i vårt pilotprojekt, inkluderar familjerna själva genom att de också är med och utvärderar modellen. Det tänker vi ligger helt i linje med samforskningsidén att bjuda in de det berör till att tala om det vi gör ihop. Alla citat och personuppgifter i artikeln är anonymiserade.

Lisa Koser
Socionom, leg psykoterapeut
lisakoser1@gmail.com

BOF - Barnorienterad familjeterapi och Tejping

2-årig utbildning med start hösten 2017

Annika Gerenstein i samarbete med Barbro Sjölin-Nilsson

www.bof-tejping.com

annikagerenstein@gmail.com 0790-15 46 51

Några tankar om barns behov av tid med sina föräldrar

JAG ÄR BEKYMRADE. OCH OROAD. Ja, det finns mycket att vara bekymrad över i världen just nu. Men det jag vill fokusera på i den här artikeln är barnen i Sverige. Och vad vi som familjeterapeuter kan göra. Jag har börjat inse att vi familjeterapeuter har en kunskap, som av någon anledning har svårt att nå ut till beslutsfattare, pedagoger och föräldrar. Kunskapen om barns behov av trygg anknytning till trygga vuxna. Trygg anknytning förutsätter tid – trygga vuxna som har tid att vara en trygg bas. Många föräldrar i Sverige har alldeles för lite tid med sina barn. Och de vuxna som barnen spenderar mest tid med – pedagoger och personal på förskolor och skolor, har begränsat med tid för varje enskilt barn de har omkring sig.

Det här behöver vi prata om. Men det verkar som att de röster, som ropar för mer tid för barn och föräldrar att vara tillsammans, tystas ner. Föräldrar ska ut i arbetslivet. Barn behöver pedagogik och pedagoger. Och det behöver de ju. Så småningom. Men först måste de få en chans att få en trygg anknytning till de människor som ska följa dem genom livet, vilket oftast är föräldrarna. Vi vet mycket nu, som vi inte visste för 40 år sedan, ja en del av det visste vi inte ens för 20 år sedan. Vi vet att barn, under framförallt de tre första åren, behöver en trygg bas, trygga vuxna, att söka sig till när livet känns överväldigande. Vi vet att barnets hjärna har svårt att på egen hand lugna sig när faro- och stressresponser sätter igång. Barnet behöver hjälp av en vuxen som har tid att känna in vad barnet upplever, och som kan leda barnet – vilket den vuxne ofta gör intuitivt och omedvetet – genom återhämtningsprocessen till att finna lugnet igen. Vi vet att detta är speciellt viktigt fram till barnet har utvecklat sitt språk. Vi vet att utvecklingen av barnets hjärna påverkas om barnet inte har möjlighet till en trygg anknytning, om barnet inte har tillgång till en vuxens stöd att lugna sig när livet är överväldigande. Och vi vet att barn inte kan ge detta stöd till varandra. Även äldre barn behöver närhet till och tid med trygga vuxna.

Och ändå förlänger vi barnens tid i verksamheter utanför hemmet. De flesta barn börjar i förskolan vid 1 års ålder, eller snart därefter. En ålder när de fortfarande har STORT behov av närhet och trygghet till vuxna, en ålder när hjärnan för fullt håller på att utvecklas och barnet behöver uppleva trygghet och närhet för att den utvecklingen ska ske. Men dagarna på förskola blir för många barn allt längre, samtidigt som förskolans profil förskjutits mer mot pedagogik än anknytning. Barngrupperna blir större, vilket gör det svårare för de vuxna att vara en trygg bas för varje enskilt barn.

I skolan har barnen från allt tidigare åldrar fler lärare. Om det uppstår problem i en klass skjuts i bästa fall fler vuxenresurser in, men man glömmer ofta att dela upp klassen i mindre grupper, så att varje barn vet att det finns EN, eller två, vuxna som barnet alltid kan vända sig till, som finns där, som ser och förstår. Vad gäller våra tonåringar har vi sedan länge haft en

tanke om att tonåringar behöver kompisar mer än sina föräldrar. Ja, de behöver kompisar, OCH sina föräldrar, och andra vuxna. Jag har ofta tänkt att det borde finnas ett antal föräldradagar som är reserverade för att ta ut under tonårstiden – en tid då barnen behöver sina föräldrar mer än någonsin!

Det här vet vi som familjeterapeuter. Vi lär oss om anknytningsteorin. Vi ser i våra mottagningsrum att både barn och vuxna som inte fått möjlighet att utveckla en trygg anknytning mår dåligt. Förhoppningsvis har vi också en viss kännedom om den nya kunskap som kommer med neurovetenskapen, som tydligt visar vad barns hjärnor behöver för att utvecklas väl. Där kommer också, förutom behovet av nära trygga relationer, behovet av fysisk aktivitet, tillräckligt med sömn, näringsrik mat, och vistelse i naturen in.

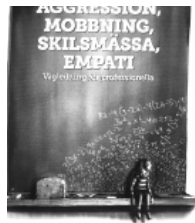
Vi behöver som familjeterapeuter vara medvetna om, att de dysfunktioner vi kan se i familjer, ibland – kanske ganska ofta – beror på att föräldrar och barn har för lite tid med varandra. Vi behöver som familjeterapeuter sprida kunskap i de sammanhang vi finns, om behovet av trygg anknytning – vilket förutsätter tid. Vi behöver också väcka debatt, och bidra till att de här frågorna lyfts till beslutsfattare på olika nivåer. Många föräldrar vill ha mer tid med sina barn, men upplever att det ekonomiskt är en omöjlighet. Många föräldrar som väljer att vara hemma en längre tid med sina barn, upplever också ett starkt ifrågasättande från BVC, förskola, socialtjänst och vänner – ett ifrågasättande som man kan undra vad det kommer sig av. Brist på kunskap? En del föräldrar kan vara rädda för mer tid med barnen, för de har inga bilder med sig av hur en sådan tid kan se ut.

Vi behöver ge bilder och stötta föräldrar. Vi behöver påverka beslutsfattare så att de föräldrar som vill ha mer tid med sina barn ges större möjligheter till det. Vi behöver bidra till att skapa ett debattklimat där det inte är tabu att förespråka mer tid för föräldrar och barn att vara tillsammans. Vi behöver stötta de som väljer att vara hemma med sina barn. Vi behöver också fortsätta ge stöd åt de föräldrar som har svårt att ge en trygg anknytning, och verka för att dessa barn får kompletterande anknytningspersoner. Vi behöver höja medvetenheten om att vuxna som arbetar med barn behöver vara beredda på att bli anknytningspersoner åt barnen, och stötta pedagoger och andra vuxna att gå in som anknytningspersoner för de barn de har omkring sig.

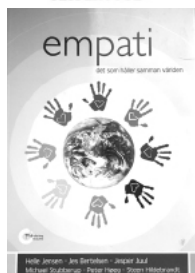
Bär du på samma oro som jag? Kontakta mig gärna. Kanske kan vi hitta gemensamma vägar att nå ut med kunskapen och bidra till att barn och föräldrar får mer tid tillsammans. Har du frågor, funderingar, eller synpunkter på det jag skrivit – hör av dig! Jag samtalar gärna vidare.

Ulrika Ernvik
Legitimerad psykoterapeut
www.familjegladje.se

**AGGRESSION, MOBBING, SKILSMÄSSA. EMPATI - VÄGLEDNING FÖR PROFESSIONELLA
DET LIVSVIKTIGA LEDARSKAPET
JESPER JUUL 2016, FAMILY MOVEMENT
FÖRLAG**

JESPER JUUL

DET LIVSVIKTIGA
LEDARSKAPET
JESPER JUUL

Boken är en samling texter/essäer där Jesper Juul tar sats och uttrycker sin oro över utvecklingen, hur vårt samhälle i dag och dess institutioner för barn har så svårt att erbjuda förutsättningar för en hälsosam utveckling trots att vi vet så mycket mer idag om vad som behövs. Hur de politiskt styrda organisationerna mer och mer krymper kloka praktikers utrymme att tänka och utveckla sitt arbete.

Barnen påverkas av våra livsval och vilka livs-omständigheter vi erbjuder. Barnen reagerar och Jesper Juul vill inspirera till att verkligen se barnens reaktioner som meningsfull feedback och i mötet lyssna in de mer existentiella frågor som barnet har och inte bara vara upptagen av beteendet. Med ny förståelse kan vi möta dem med andra svar.

Grundelementen i ett gott vuxet ledarskap byggs på personlig auktoritet, integritet, autenticitet och tillgänglighet. De vuxnas ledarskap är livsviktigt men behöver utformas på ett sätt så de stämmer med det nya paradigmet. Inte ett auktoritärt ledarskap och inte ett demokratiskt eller abdikerande utan ett som bygger på äkthet och att våga vara sårbar, empatisk, personligt ansvarstagande med en vilja att lära och fortsätta lära. Det som är spännande med Jesper Juul är att han tar ett samhällskritiskt grepp, det kan leda till en viss känsla av misströstan

över vart vår värld är på väg men samtidigt en uppfriskande inspiration till nödvändigheten av att ta plats med ett alternativ.

I slutet av boken finns ett kort avsnitt om empati, vill man läsa mer om det ämnet och om behovet av att vi i vår snabba tid återerövra förmågan att stanna upp och rikta blicken inåt så finns boken Empati – det som håller samman världen (FABRICIUS RESURS 2015) SKRIVEN AV HELLE JENSEN, JES BERTELSEN, JESPER JUUL, MICHAEL STUBBERUP, PETER HØEG OCH STEEN HILDEBRANDT. I boken finns också idéer och förslag till övningar för den som möter barn i arbetet och vill utveckla tankarna i jobbet.

**DET LIVSVIKTIGA LEDARSKAPET
JESPER JUUL 2016, FAMILY MOVEMENT
FÖRLAG**

För mer inspiration kring föräldraskapet finns samlingen av texter av Jesper Juul i den lilla boken "Det livsviktiga ledarskapet". Kvaliteten på föräldraskapet är förmågan och viljan att acceptera de utmaningar som barnet ger och omvandla dem till mer och bättre liv. Ett ledarskap grundat på empati och tillit och där den vuxne blickar inåt sig själv för att få fatt på sina värderingar och också tar hänsyn till sina egna behov. Vi vuxna har makt, det behöver vi kunna erkänna och sedan se till att inte missbruka den. Den här boken ger möjlighet att reflektera, få nya tankar och frågor snarare än färdiga svar om föräldraledarskap.

Anita Blom af Ekenstam

FÖRELÄSNINGSSERIE MED ANKNYTNING TILL

PSYKOTERAPI OCH ARBETE MED BARN OCH VUXNA

Högskolan i Gävle erbjuder yrkesverksamma, inom områden där arbete och samtal med människor har en framträdande roll, en föreläsningsserie innehållande kända föreläsare med anknytning till grundläggande psykoterapi. Föreläsningsserien pågår 2017 och 2018. Samtliga föreläsningar sker på Högskolan i Gävle. Välkommen att uppleva dessa framstående föreläsare samtidigt som du har möjlighet att nätverka med andra verksamma inom området.

Professor Jaakko Seikkula

28 april 2017 • 8.30-15.30 • Valhall, Högskolan i Gävle

Välkommen att lyssna till Jaakko Seikkula, professor vid Psykologiska avdelningen, Jyväskylä universitet, Finland. Han har gjort banbrytande arbeten och upptäcker kring dialogism i arbetet med människor i psykisk kris och är författare till böcker inom ämnet.

Pris: 500 kr/person exkl moms

Mer information och anmälan på
www.hig.se/uppdragsutbildning

**KOMMANDE
FÖRELÄSNINGAR**

12 oktober 2017
Anders Broberg

16 november 2017
Jim Wilson

18 januari 2018
Justine van Lawick

18 oktober 2018
Fredrik Svenaeus

22 november 2018
Sören Hertz

**HÖGSKOLAN
I GÄVLE**

Ryckt ur sitt sammanhang

Boken "Trädens hemliga liv" som kom på svenska i höstas ger oväntade insikter i hur begränsade våra föreställningar om trädens och skogens liv är. En skog, berättar Peter Wohlleben, med alla dess integrerade ekosystem, tar århundraden på sig att uppstå. För en människa är skillnaden mellan skog och park och trädansamling inte nödvändigtvis så stor. Gör vi skillnad på föryngring, gallring och kalhygge är det mest utifrån hur det ser ut. Hur träden i samspel med svampar, insekter och andra organismer skapar de komplexa sammanhang som för oss är ett vackert skogsparti kan vi inte intuitivt förstå, lika lite som sårbarheten i sådana system.

Den tyska filmen *Vor der Morgenröte* (Före morgonrodnaden) berättar om den österrikiske författaren Stefan Zweig – om hans år och hans död i exil. Zweig var en av de mest lästa och firade av det tidiga 1900-talets författare. Fyra år före Anschluss lämnade han sitt hemland, klar över att det inte fanns någon framtid för honom som jude i ett Europa med ett expansionistiskt Nazityskland. Först England, sedan New York, och sen Brasilien. Den bok Zweig nu är mest känd för, "Världen av i går", är en kärleksfull tillbakablick på den rika centraleuropeiska kultur som varit hans värld, hans ekosystem, förutsättningen för hans sätt att vara, tänka och skriva.

Det är lätt att tänka att Stefan Zweig i jämförelse med mängder av människor som då och senare tvingats i exil hade en privilegierad situation. Ekonomiskt klarade han sig bra. Som författare hade han möjlighet att fortsätta arbeta. Han hade en stor och trogen läsarkrets. Men exilen innebar en rotlöshet som i längden inte gick att hantera.

Vor der Morgenröte består av en prolog, fyra episoder och en epilög. Prologen visar, i en lång tagning, en mottagningsbankett på Jockey Club, Rio de Janeiro, 1936. Zweig hyllas,

kommenteras och tacktalar, allt i en ljus, välmående och välkomnande miljö, före avresan till en PEN-kongress i Buenos Aires.

Utanför kongressalen i Buenos Aires intervjuas Zweig av en internationell journalistskara. Zweig vill inte formulera sig fördömande om Tyskland. Han har lämnat Österrike på grund av Hitlerregimen, men öppna politiska ställningstaganden går inte ihop med hans syn på sin roll som intellektuell. Att leverera kraftfulla yttranden bland likasinnade, på säkert avstånd, utan att riskera något, är för Zweig fåfänga, ett sätt att polera sitt anseende.

Medan författarkollegan Emil Ludwig inne i kongressalen håller ett bejublat brandtal mot nazismen sitter Zweig bland andra berömdheter på podiet, tittar ner i bordet och döljer ansiktet i händerna.

Zweig möts av värme och uppskattning i sin brasilianska exil, men ansträngningarna att få honom att känna sig hemma, ibland valhänta men ärliga och välmenta, bara bekräftar främlingskapet. I rollen som Zweig är den österrikiske skådespelaren Josef Hader lysande. Små skiftningar i ansiktsuttrycket förmedlar, bit för bit, uppgivenheten och sorgen över allt som gått förlorat, bakom försöken att behålla en artig vänlighet.

I ett vinterkallt New York besöker Zweig och hans unga hustru 1941 hans exfru (spelad av Barbara Sukowa, så bra som hon någonsin varit). Med Zweigs hjälp kunde hon och döttrarna komma till USA. Zweig har i stor utsträckning använt pengar och, när det fungerat, inflytande för att hjälpa andra att fly från Europa. Men det finns så många fler som behöver hans hjälp, får han veta. Han vill ha tid att skriva och helst leva så normalt som möjligt. Är det inte väl egocentriskt, när världen brinner?

Jag kommer att tänka på hur Angela Merkel prisades för sitt "wir schaffen es" men hur de orden snart blev en politisk belastning för henne. Man kan tänka mycket kring flyktingpolitiken i Europa 2016 men det går inte att tänka bort att väldigt många vill att flyktingsituationen så lite som möjligt ska påverka den egna tillvaron. Man kan tänka mycket kring det också, och på att väldigt många i det här landet globalt sett, utan att verka pågas av det, lever lyxliv. Är det inte väl egocentriskt, när världen brinner?

Den sista episoden före epilogen utspelar sig på Zweigs 60-årsdag. Tillsammans med Ernst Feder, journalist från Berlin, nu granne i Petropolis, konstaterar Zweig att de har det bra i sin exil. Naturen är överväldigande. "Det är som ett tropiskt Semmering." Men så är det tankarna på dem som inte lyckats fly, på hela den samhällskultur som varit Zweigs livsmiljö och som raderats ut. Sin "svarta lever", melankolin, blir Zweig inte fri från. Han frågar: "Hur ska vi stå ut?"

Och det gjorde han inte heller. Tillsammans med hustrun tog han sitt liv någon månad senare. Epilogen, filmad i en enda nio minuter lång statisk tagning, ett litet filmiskt mästerverk, är en mörk pendang till den ljusa prologen. Inte bara träden, också människor, har sina rotsystem som det inte går att kapa eller skada utan konsekvenser.

Fast forward till science-fictionfilmen Arrival, när språkvetaren Louise Banks (Amy Adams) bryter mot alla regler och tar av sig sin skyddsutrustning inför filmens aliens, heptapoderna, som hon kallats in för att försöka förstå. Militären ser

ankomsten av utomjordingar som ett riskscenario, utifrån sina fixa och färdiga förståelsemodeller. Louise försöker, som vilken bra terapeut eller psykiater som helst i ett svårtolkat möte, optimera möjligheterna till kontakt. Att navigera i okänt vatten är att vara hänvisad till att uppfinna sitt sätt att hantera situationen när man är där, utifrån det man har. Ett risktagande, men kanske inte större än det skulle innebära att förlita sig på färdiga modeller, hur tillämpliga de än må vara i ett annat sammanhang. Sak samma om det är säkerhetspolitiska eller diagnostiska tankeramar, eller om det är en kritisk-intellektuell hållning som utgör ens fasta punkt. Fast mark, hur bra det än känns att ha under fötterna när man är på land, är inget man vill ha alldeles under kölen när det går höga vågor.

Regissören Maria Schrader har med Vor der Morgenröte gjort en film om en förgången tid men den säger något väsentligt om oss, om vår tid, vårt Europa, vårt sätt att förhålla oss till dem som tvingas fly, går i exil, uppräckta med rötterna. Men den berättar också om hur det som är en tillgång under omständigheter som man kanske ser som normala kan äventyra ens överlevnad när allt är annorlunda.

Arrival är en riktigt bra film, som fortfarande går på biograferna när det här skrivs. Svensk release av den mycket välgjorda och tankeväckande Vor der Morgenröte är vad jag vet inte aktuell, men filmen finns på dvd med engelska undertexter (och tyska, för den som föredrar det).

Göran Nordström

MEETING IN THE MIDDLE

FAMILY THERAPY: PATHWAYS TOWARDS RECONCILIATION

31. 5. - 3. 6. 2017

Reykjavík, Iceland

<http://nordiskcongress2017ice.is/>

Words in their speaking

Det är i en talares speciella användning av ett speciellt ord vid en speciell tidpunkt - som med en snickares speciella slag på stämjärnet för att karva ur ett träspån vid en viss punkt i ett snickeriarbete - som talaren kan känna vad ordet uppstår i den avsedda konstruktionen.

John Shotter: *Cultural Politics of Everyday Life*, 1993

Socialpsykologen och professorn i kommunikation vid New Hampshire University, John Shotter, avled i sitt hem i England 8 december 2016 vid 79 års ålder efter en lång tids sjukdom. I oktober, bara två månader tidigare, hade han deltagit i en studiedag vid University of Bedfordshire i England kring hans arbete, "John Shotter A day of celebration and performance" anordnad av Gail Simon och med medverkan av Sheila McNamee, Jim Wilson och många andra på plats och via inspelade bidrag: Jakkoo Seikkula, Harlene Anderson, Arlene Katz och Anne Hedvig Vedeler med flera. Att han betytt så mycket för en så vid krets av professionella fick mig att vilja skriva om de starka intryck som hans idéer gjort i mitt arbete, både i möte med människor och i synen på skrivande och översättning.

Den här artikeln bygger på det jag läst, och återvänt till, i den rika flora av böcker och artiklar som John Shotter givit ut. Hans enorma beläsenhet, som inspirerat många att bekanta sig lite mer med några av nittonhundratalets filosofer, går jag i stort sett förbi. Eftersom han främst uppehåller sig vid det spontana språket, snarare än det teoretiska, har jag valt att översätta nästan alla citat till svenska. Att hålla ihop tanke, kropp och rörelse återkommer ständigt i Shotters arbete, och jag tänker att hur mycket vi än utbildar och fortbildar oss som professionella, är vi ändå beroende av språkets genklang i våra egna kroppar. För mig blir det då svenska som gäller.

Den som vill se originaltexten i de arbeten som nämns har möjlighet att hitta de flesta skrifterna på någon av de hemsidor som ägnas hans livsverk. Där finns också otaliga referenser som jag inte har tagit upp här, eftersom jag i första hand vill att författarens egen röst och egensinniga engagemang ska präglade texten – även i översättning.

ETT PODIUM I TEXAS

Jag minns mitt första möte med John Shotter från symposiet Narrative and Psychotherapy våren 1991 på Baylor College i Houston Texas. Konferensens tema var att vi som människor formas av de berättelser som finns tillgängliga för oss och att psykoterapi också är en form av berättande. På bänken bakom mig satt Lynn Hoffman, som skrivit böcker om familjeterapins historia, och jag var fascinerad av att få se henne i verkligheten.

I panelen satt, förutom Shotter, Harry Goolishian, Ken Gergen och Tom Andersen och ord som konstruktivism och social konstruktionism singlar ner från podiet. Att se människan först och främst som social varelse och i andra hand

som individ, var gemensamt, men begrepp och resonemang skiftade och det var inte alltid lätt att hänga med. Mitt i teoretiserandet satt John Shotter och talade stillsamt om spädbarns uttryck långt före språket, om rörelser, om rikedomen i ömsesidiga uttryck.

(När jag för några år sedan nämnde till John Shotter att vi setts där i Houston, kom han väl ihåg den konferensen: "There I said the F-word" (paus) "Feelings". Han såg mycket nöjd ut vid minnet. Ja, vid den tiden, när språkssystemiskt tänkande höll på att utformas och tillämpas, gavs inte alltid uppmärksamhet till känslor, men för Shotter var det självklart att mänskliga uttryck alltid syresätts av känslolägen.)

Då, 1991, visste jag ju inte att Shotter hade en bakgrund i utvecklingspsykologi med fokus på samspel mellan spädbarn och förälder. Därifrån behöll han ett intresse för Vygotskys utvecklingspsykologi som han ofta hänvisar till i sina skrifter: att barnet gör sina första erfarenheter i nära möten med människor och först därefter utvecklar en egen inre upplevelsevärld (Vygotsky, 1966). Det här citatet i en artikel med det långa namnet *Inside the moment of speaking; In our meeting with others, we cannot simply be ourselves* är ett exempel:

"Barnet börjar själv öva samma slags beteenden som andra övat med avseende på barnet." ... "Därför kan vi säga att vi blir oss själva genom andra och att den regeln gäller inte bara personligheten som helhet, utan även varje enstaka funktion." (Vygotsky, 1966 i Shotter, 2003).

MED TOM ANDERSEN I LOFOTEN

1993 deltog John Shotter i Lofoten-konferensen "Constructed Realities" och jag har saxat ur inledningen till hans presentation där:

Människors "inre liv" är varken så privata, så inre eller så logiska, ordnade eller systematiska som man har antagit. I stället hävdar jag att det som vi benämner "tänkande" egentligen reflekterar samma etiska, retoriska, politiska och poetiska drag som man finner i människors mellanhavanden ute i världen.

I aktuell kognitiv psykologi liknas tänkande vid kalkylerande, det antas fungera efter vissa i förväg upprättade abstrakta axiom och regler... Dessa regler finns till oavsett individen och utanför individens kontroll. (Shotter, Lofoten 1993, opubl.)

(När jag, Kerstin, satt och lyssnade på Lofoten visste jag inte att Shotter många år tidigare sysslat med språklaboratorium där man försökte hitta språkets osynliga grammatikregler. Jag återgår till citatet.)

I det dialogiska och retoriska beskrivning jag vill ge här liknas tänkandet vid att argumentera med andra. Det innebär en process där man kritiserar och rättfärdigar hur ens handlingar "passar in" i ett socialt liv, blir acceptabla eller oacceptabla för andra. Tänkandet äger rum i ord, i talande.

Det betyder inte att sociala objekt är "enbart språkliga" (här brukar folk slå näven i bordet och fråga om jag förnekar att det är verkligt eller inte). I stället betyder det att språkets "retoriska, svarande" funktion är primär, och dess representerande funktion är sekundär, avledd funktion. Jag vill betona språkets

materialitet, att det kan "röra" människor och kan påverka deras, och vårt, kroppsliga beteende och att det ibland också finns "motstånd" i arbete, som gör det svårt för oss att göra detta.

I stället för att fokusera direkt på hur vi som individer lär känna objekt och entiteter och världen omkring oss, måste vi intressera oss mer för hur vi först och främst utvecklar och bibehåller vissa sätt att förhålla oss till varandra i vårt talande och hur vi, utifrån dessa sätt att tala, gör vår omgivning begriplig för oss själva. (ibid.)

ORD NÄR DE TALAS

Efter Lofoten-konferensen fick jag tag på den då nyutgivna boken *Cultural Politics of Everyday life*, och upptäckte en guldgruva. För mig var det då den enda skrift i litteraturen kring systemiska synsätt i terapi som gjorde överbrygningen till filosofi, kultur och litteratur – och inte minst till vardagsspråket - och ställde frågor om människan i sitt sammanhang i samhället. Uppmärksamheten riktas genomgående mot "det oförutsägbara flödet av ständigt pågående kommunikativ interaktion mellan människor..."

Vid Taos-konferensen "Beyond the Therapeutic State" i Drammen 2014 nämnde jag för John Shotter att den boken varit min "bibel" i terapeutiskt arbete. Han såg ut att tänka efter lite, och sa ungefär att det var nog den enda bok han egentligen hade skrivit, och i det han skrivit senare, hade han fortsatt att utveckla idéerna därifrån.

John Shotter anser att det professionella psykologiska språket har, delvis i strävan att vara icke-styrande, icke-intervenerande avhänt sig något som egentligen är omistligt i mänskligt språkbruk, att "när jag säger något så är det något jag vill". När vi bedriver empirisk forskning om människors intima liv och använder de abstrakta termer som hör ihop med våra psykologiska teorier, så koloniserar vi deras liv med våra neutrala, opersonliga ord. Han intresserar sig för ord när de talas, "words in their speaking" och citerar den ryske språkforskaren Bakhtin:

Neutrala ordboksdefinitioner av orden i ett språk bekräftar deras gemensamma egenskaper och garanterar att alla som talar ett visst språk kommer att förstå varandra, men hur ord används i levande talad kommunikation är alltid individuell och kontextuellt till sin natur.

Därför kan man säga att varje ord för talaren existerar i tre aspekter:

- som ett neutralt ord i ett språk, som inte tillhör någon,
- som en annans ord, som hör till en annan person och är fyllt av ekon av den andres yttranden,
- och slutligen som mitt ord, eftersom jag handskas med det i en speciell situation, med en speciell plan för det som talas, är det redan mättat med mitt uttryck.

I de båda senare aspekterna är ordet uttryckande, men, vi upprepar, detta uttryck bor inte i själva ordet. Det uppstår vid kontaktpunkten mellan ordet och den aktuella verkligheten, under villkoren i den verkliga situationens betingelser, artiku-

John Shotter. Foto: Märten af Ekenstam

lerade av det individuella yttrandet. Där framträder orden som ett uttryck för någon värderande position av en individuell person. (Bakhtin 1986:88)

Det är i en talares särskilda användning av ett särskilt ord vid en särskild tidpunkt - som med en snickares speciella användning av ett slag på stämjärnet för att karva ur ett träspån vid ett visst moment i en sammanfogning - som talaren kan känna vad ordet uppnår i den önskade konstruktionen.

För att upprepa Bakhtins kommentar ovan, ett ords mening uppstår inte i själva ordet, utan uppstår i kontaktpunkten mellan det ord som används och "rörelsen" det åstadkommer i förutsättningarna vid dess användning. I denna förlängda, hermeneutiska kunskap är en tillverkningsprocess i arbete. Ja, även att betrakta föremål inbegriper en aktiv psykologisk konstruktionsprocess som innehåller socialt härledd kunskap - inte sant? Ändå upplever vi i nuet att motsatsen är fallet, att i vår "erfarenhet" är det yttre "objektiva" händelser som orsakar "subjektiva" effekter. Och vi använder oss av detta i våra teorier om kunskapens natur. (Cult. Pol. 1993 s 24)

Genast ville jag omsätta dessa nya idéer hemma i Dalarna och bad min dotter Cecilia att göra en illustration till de tre olika aspekterna av ett enda ord. Men vilket ord skulle vi välja? Vi tog "groda" eftersom det är lätt att föreställa sig och samtidigt något som människor spontant kan ha väldigt olika associationer till. Min bror kom förbi vårt skrivbord och såg fundersam ut: "Nog har jag läst Bakhtin, men jag har aldrig kommit till grodorna". En ögonblicklig bild av att även när vi tror att vi bara förmedlar något från en bok, så lägger vi – ofta som här, oavsiktligen, – till något eget.

NÄR JAG SÄGER NÅGOT ÄR DET NÅGOT JAG VILL

Att både "mitt ord" och "ditt ord" har en riktning, ett ärende, till skillnad från det neutrala ordet, bidrog för mig till ett annorlunda lyssnande i samtalen på min mottagning. Jag började ge mer utrymme när någon tycktes söka i det inre efter något som inte ville låta sig sägas, kände mig mer fri att följa med i tempo och riktning, ibland med resultatet att jag rycktes med tills jag balanserade på en liten kant av stolen och behövde hämta andan innan samtalet kunde fortsätta. Bland annat var jag inspirerad av nedanstående uppräknings i Cultural Politics...

Vi kommer att instruera oss själva som andra instruerar oss. Men nu måste vi betrakta dessa instruktioner som något som händer i en verklig social kontext av asymmetriska maktrelationer. Således, trots att folk gör en mängd instrumentella saker med varandra i sitt tal, gör de också andra saker. Innan jag fokuserar på detta, låt mig emellertid ge er några andra påminnelser om det instruktiva talets natur. Folk "pekar ut" för oss ("Se på det här!"), förändrar vårt perspektiv ("Se så här på det!"), "ordnar" våra handlingar ("Se på modellen först, sedan på pusselbiten.") "skapar" våra handlingar ("Vänd på den, då kommer den att passa."), "påminner" oss ("Tänk efter vad du gjorde förra gången. Vad är det du redan vet som är relevant.") "uppmuntrar" oss ("Försök igen!") "begränsar" oss ("Var inte för snabb.") "värderar" åt oss ("Det är inte rätt." "Gör inte det, det är girigt") "sätter våra mål" ("Försök att sätta ihop de här delarna så att det passar med den där." [pekar på en modell]) "räknar" ("Hur många kommer att behövas?") gör "mätningar" ("Kommer det att passa exakt?" "Jämför bara.") får oss att "kolla" våra beskrivningar ("Är det riktigt?" "Vem är det mer som säger så?" "Vad har du för skäl till att tro det?")

Men i detta, ger talarna röst åt sin instruktion med ett speciellt tonfall, en betoning som, bland annat är formad av hur de ser sig själva inplacerade i relation till den som de riktar sig till. Och tillfälligtvis, yttrar de givetvis uttalade värderingar (de distanserar sig från oss) ("Gör inte det, det är fel") eller (de bekräftar vår värld) ("Åh så bra!") och så vidare. Och så vidare för ett antagligen oändligt antal instrumentella funktioner, och om inte oändligt, i varje fall ett stort antal möjliga sociala relationer.

(Cult. Pol. s 132).

ETT TREDJE SLAG AV KUNSKAP

Mer och mer blev Shotter intresserad av omgivningens roll i människors samspel. Vilken roll spelar samhälle och kultur i det liv och den livsstil som i nuläget utformas i en viss interaktion?

Praktiska frågor av det slaget har lett mig till ett fokus på en speciell slags kunskap som varken är teoretisk eller teknisk utan är en tredje sorts kunskap – den kunskap man har inifrån en livssituation, hur man kan förhålla sig inom den. Det är till

kännetecknen för denna (kulturellt deltagande) kunskap som jag har viggt det mesta av min uppmärksamhet under senare år.

Den kunskap som finns på bibliotekens hyllor, som grundas på observationer, är retrospektiv till sin karaktär. Där kan vi studera beteende, vad som orsakar en individs rörelser. Vi kan också studera handlande, vilka skäl och motiv individer har för vad de var och en gör.

[Det här gäller]...en tredje slags kunskap, en kulturellt deltagande kunskap, en kunskap om hur man ska vara inom en kulturellt given gemenskap, en kunskap som kommer fram i hur man gensvarar inom det sammanhanget. Det som händer mellan dig och mig är inte bara mitt, och inte bara ditt, utan vårt. Och inte heller bara vårt, eftersom vi måste gensvara till vissa företeelser i vår omgivning. Den kunskapen är av föregripande, prospektiv karaktär, och har att göra med hur en person spontant gensvarar på det en annan gör. Personens gensvar kan inte ses som helt och fullt eget, eftersom svaret delvis formas av den andras handlande. Även den första personens handling är formad av den gensvarande personens närvaro.

(Shotter: Backing Away s. 8).

Hela detta skeende betecknas av Shotter som "joint action" som vi översätter med "förenad handling". Dessutom äger detta handlande och gensvarande rum i en omgivning som också bidrar till vad som sägs och görs. I detalj blir det alltså ett unikt förlopp, som händer för första och sista gången, eller som Shotter säger någonstans: att det kan komma att hända "en andra första gång" (Garfinkel). Och, till skillnad från kunskap om orsaker och motiv så innehåller den här kunskapen en moralisk aspekt. Både handlingar och gensvar är beroende av den kultur skeendet formas i, hur det passar in eller inte passar in.

JOINT ACTION – FÖRENAD HANDLING

Åstadkommandet av "Förenade handlingar" skapar oavsiktliga konsekvenser, dvs resultat som inte avsågs vare sig av dig eller mig, men som faktiskt är våra resultat. Emellertid, eftersom de inte kan spåras till avsikterna hos någon speciell individ, tycks det som om de har en "given", "naturlig" eller "utifrån förorsakad natur, dvs, de är "verkliga" i betydelsen att de är oberoende av önskingarna eller uppfattningarna hos någon av de speciella individer som är indragna. Jag citerar vidare ut Shotters bidrag till Lofoten-konferensen 1993:

...Men, som jag sagt ovan, det öppnar möjligheten att många aspekter av våra inre, mentala liv inte är våra egna - för dess "material", det som jag har upplevt, blivit medveten om osv. vid olika tidpunkter av mitt liv... I detta avseende är våra mentala liv varken helt under vår egen kontroll, inte heller fyllda vid vårt eget material. Som vardagslivets röra så tycks våra inre liv också bestå av ett mångrostat kaos.

... Det här har särskild betydelse för "förenad handling", som inte initieras av en enda individ eller finns färdig inom någon av de deltagande. Trots det är det handlandet "strukturerat", det har vad man kan kalla en "grammatik", det "inbjuder" bara en begränsad krets av nästa möjliga händelse. Situationen är inte din eller min, den är "vår" även om jag ger mina bidrag. Trots det kan jag känna att jag lever inom din verklighet, och du kan känna att du lever inom min verklighet. Det är sådana situationer som människor strider om. (Shotter, Lofoten 1993, opubl.)

Den sista meningen, "det är sådana situationer som människor strider om" hamnade rakt in i min dåvarande vardag på

familjerådgivningskontoret. Jag tänkte på föräldrar i konflikt som sårar varandra och sina barn bortom sans och förnuft, ibland till och med ser det, utan att kunna byta spår. Känslan de uttrycker av att ha gjort sitt bästa, men - så blev det så här i stället. Att vara säker på sina egna goda avsikter och "allt jag gjort för oss" och inte känna igen sig i resultatet, nuet. Känslan: "jag vet att det här inte var vad jag ville, alltså är det du som ställt till det för oss." En parkonflikt som polariseras, liksom av sig själv, det som inte är mitt är naturligtvis ditt.

Jag försökte ta mig in i Shotters svårfångade resonemang om samtalsituationen, det "interaktiva momentet" en term han hämtade från Sheila McNamee. Jag återvänder till ännu ett citat från Lofotenkonferensen. (Samma tankar återkommer i ett antal av Shotters senare skrifter, att jag citerar från det här opublicerade manuskriptet beror på att det är en koncentrerad sammanfattning, som jag haft glädje av att återvända till).

För det är i den situationen ... som allt av betydelse för oss inträffar; det inträffar vid gränsen, eller i mellanrummet, mellan ett yttrande och nästa, som är en respons till det. Det är därför som vi, i detta sätt att tänka, är mycket mindre intresserade av mönster i "redan utsagda ord" och mycket mer intresserade av "ord i sina uttalanden". Och i det att vi formulerar

våra yttranden måste vi ta (etiskt och politiskt) med i beräkningen de tänkta "rösterna" från andra omkring oss.

... Varje yttrande (i vid mening) kan ses som en respons till tidigare yttranden inom en given sfär. Varje yttrande avvisar, bekräftar, kompletterar och bygger på andra yttranden och på något sätt tar med dem i beräkningen.

...Överbryggandet av gapet mellan ett yttrande och dess svar formar en levande (och inte bara mekanisk) relation av något slag: dvs om vi tar två yttranden "Livet är gott" och "Livet är inte gott" så är det ena bara en logisk negation av det andra; det finns ingen dialogrelation mellan dem. Men, när de yttras av olika röster i en dialog, uttalar det andra yttrandet en motsättning med det första - en relation som värderas på ett helt annat sätt. (Lofoten 1993, opubl).

För mig vidgades rymden kring det fria, sökande samtalets möjligheter. Att ana ett "mångröstat kaos" i det ansikte som just möter min blick och viker undan. Att ha tålmod med mitt eget sökande i att lyssna, i att gensvara. Jag återvände till Shotters och hur han refererar Gibsons tankar om "ekologisk perception" och "tillåtna formuleringar" och om själva varseblivandet om en aktiv handling:

Lösningfokuserade samtal för människor som arbetar med människor

Program 2017

❖ **Baskurser 3-dagar Harry Korman**

- 5-8 maj 2017
- 25-27 sept 2017
- 20-22 nov 2017

❖ **Fördjupningskurs 4 dagar med Harry och/eller Jocelyne Korman**

- 23-24 mars och 20-21 april 2017

❖ **Ettårig diplomutbildning med Institutet för Lösningfokus i Gbg**

- Start 24-25 april 2017

❖ **Signs of Safety 5 dgr intensive våren 2017. Enstaka platser kvar**

❖ **Supportgrupper vid mobbning och kränkning – Jessica Schmidt**

- 2-3 maj 2017. Centralt i Malmö

❖ **Barn- o ungdomar, familjer och skola. Yasmin Ajmal – London.**

- 2-3 okt

Hela programmet för 2017 finner du på www.sikt.nu
För mer info maila info@sikt.nu eller ring på 040-579480

SIKT Malmö

Varseblivning är en prestation av individen, inte en uppenbarelse i hans medvetenhets teater. Det är att "förbli i kontakt" med världen, ett upplevande av något snarare än att ha upplevelser. ...Varseblivning är inte en mental akt, inte heller är det en kroppslig akt. Varseblivning är en psykosomatisk akt, inte av en själ eller en kropp, utan av en levande observatör. (Cult pol. s 85)

I samma andetag invänder Shotter mot att Gibson nöjer sig med att en varseblivning är möjlig i den upplevandes omgivning, och inte tar upp allt sökande och testande som en individ är upptagen av för att kolla om varseblivningen uppfattas som begriplig och legitim. Jag kommer att tänka på ett exempel på hur begriplighet och legitimitet kan förändras: Under min psykologutbildning sågs det att höra röster som ett allvarligt tecken på psykisk ohälsa. Numera finns möten och nätverk för människor som hör röster, och deras erfarenheter och kunskapen kan berika behandling och forskning.

PRAKTIK ÄR INTE ATT TILLÄMPA TEORI

En av de böcker som John Shotter har givit en andra chans är *Conversational Realities* från 1993. 2008 kom den ut som *Conversational Realities Revisited*. Där ger han en snabb överblick över sin lärdomsresa:

Från en samhällsvetenskaplig början med psykologi, och till sist (och lyckligare) ha landat inom kommunikation, hade jag längs vägen gjort ett antal nya starter: rättpsykologi, behaviorism, matematisk psykologi, datorsimulering, utvecklingspsykologi, socialpsykologi, kommunikation och så vidare. Inom denna odysse blev det social konstruktionism som varade längst. Dess ställningstagande att ord inte har mening i sig, inte heller får de mening bara av att uppträda i en kontext, att det inte heller bara är en fråga om talarens intention, utan man gör gällande att mening skapas, av, med och för människor i deras samverkande möten med varandra, alla är viktiga ställningstaganden.

Men nu när jag har "gått i pension" från det akademiska livet, och äntligen valt att arbeta mer med praktiker, med folk som måste möta nya och unika villkor varje dag, och som måste handla "här och nu" för att göra det som för dem syns vara till det bästa, nu ser jag mig mer kapabel att klarare uppskatta deras behov. Som konsekvens av det tänker jag nu att mycket mer behöver sägas. Allmänna ståndpunkter räcker inte. Praktik är inte en fråga om att tillämpa teorier! Och att stärka och utveckla bättre verksamheter är inte bara en fråga om att upptäcka bättre teorier! Betydligt mer komplexa angelägenheter står på spel. (Conv. Real. Revisited 2008)

I Shotters samarbete med Tom Andersen, kan man spåra det där intresset för praktiken inom människovårdande arbete. I en artikel från TAOS-konferensen *Constructing Worlds* i Köpenhamn 2009, *Movements of Feelings and Moments of Judgement*, refererar Shotter Tom Andersens beskrivning av sina vägval i arbetet. Shotter hänvisar bland annat

till Per Jensens intervju med Tom i boken *Innovations in the Reflecting Process*.

"...DET KÄNDES FÖR OBEHAGLIGT ATT FORTSÄTTA"

Det har varit mycket intressant att försöka klargöra vad som fick mig att gå in på en väg och inte en annan. Om det ska kallas "val" så har valen varit emotionella. ... Det har varit väldigt få rationella val. Det har också varit intressant att notera att de flesta valen har inneburit att sluta med något och säga "jag kan inte längre ta den där vägen"; jag måste komma ur det där, det kändes för obehagligt att fortsätta. Det är intressant; valet var inte att följa vägen, utan att lägga av med något. (Andersen, 2010 i Shotter: *Movements* 2010).

Underrubriken på Shotters artikel där han skriver om Tom Andersen är *Towards an Ontological Social Constructionism*. Ordet "ontologisk" antyder att Shotter ser det han kommer fram till i artikeln gäller själva varandet, inte bara teorier. Han skiljer på svårigheter som kan bearbetas som problem och lösas med rationella och metodiska överväganden och på en annan sorts svårigheter med att orientera sig eller svårigheter att relatera, nya okända, unika omständigheter som blir oklara för oss.

Det sättet att se på social konstruktionism utgår inte från stillasittande tänkare som bearbetar inre mentala representationer utan har mer att göra med att känna sig fram när man rör sig i världen. Han [Tom] skriver om "ett landskap av möjligheter, inte förverkliganden".

För, som jag ser det, kan vi inte välja hur vi ska handla i de nya och unika situationer vi möter i vårt dagliga liv, vi kan inte planera en lämpligätgärdslista.

Och jag kommer att ta utgångspunkt i Toms reflexioner ... om utvecklingen i hans egen praktik, eftersom, som jag tänker hävda, de fångar precis hur framväxande omvandlingsprocesser i en verksamhet som rör mänskliga relationer kan te sig. Eftersom det att i en viss situation handla på bästa sätt, är inte något som vi kan bestämma helt på egen hand. Vi måste vända oss till den nu nya situationen som vi har valt att relatera till, och öppna oss inför att spontant gensvara till den. Om vi kan göra det, kan vi finna att diverse avgörande händelser kan inträffa helt spontant i de komplexa processer som är i rörelse vartefter alternativ dyker upp.

(Shotter: *Movements...* 2010)

FRÅN ORSAKER TILL MENINGSFULLA KÄNSLOR

I tidskriften *Context* skriver Shotter 2015 artikeln *On being dialogical: An ethics of "attunement"*. Han riktar en uppmaning till att lyssna på människor som de unika varelser de är i stället för vad vi antar att de är när vi sorterar in dem i någon diagnostisk kategori. Han binder samman tankar från den moderna psykologins grundare William James, för hundra år sedan, Nora Batesons film om sin far Gregory Bateson och Trevarthens spädbarnsobservationer. Jag uppskattar särskilt

att han även tar upp risker och förluster med att, som professionell, öppna sig själv som en dialogisk varelse. Och för mig sluts cirkeln i mina minnen av John Shotter när han i artikeln citerar Lynn Hoffman, någon som där i Houston för många år sedan, från att ha varit "ett begrepp", plötsligt var en person som satt bakom mig och lyssnade på honom. Här är ett citat från *On being dialogical*:

Som mänskliga varelser lever vi inte bara i världen, vi består av den; våra kroppar är inte bara passiva mottagare av stimuli från en yttre värld; snarare (åtminstone från början) är vi intonade till våra omgivningar eftersom vår varseblivning aldrig bara är ett objektivt faktum; vad vi uppfattar är alltid meningsfullt genom att vi förnimmer en "shaped and vectored sense of the space of possibilities" (Shotter, 2003, p. 387; Stern, 2010) "en formad och riktad känsla av möjligheternas område" för att kunna fortsätta att röra oss där. Till exempel så "inbjuder" andras leende oss att le tillbaka, vi vänder blicken åt det håll som andra tittar åt, vi märker en "fråga" i en talares tonfall, vi låter oss hejdas när andra tar i på skarpen, blir illa till mods om de rynkar pannan och så vidare. Omedelbart betyder deras uttryck något för oss och vi visar det med våra spontana gensvar till dem.

Det innebär att byta fokus, till innebörden i det vi märker av (åtminstone inledningsvis) i våra kroppar, bort från det som upptar våra tankar – som de rationella professionella aktörer vi anser oss vara när vi försöker bena ut och förklara orsakerna till det vi gör; det är en av de många omsvängningar vi måste göra, om vi verkligen vill tillåta oss att, återigen, bli de dialogiska varelser vi var när vi föddes.

ATT KREATIVT SNUBBLA OMKRING I ORD

I avslutningen av det seminarium som hölls University of Bedfordshire i oktober 2016 "John Shotter: A day of celebration and performance" hade huvudpersonen något han ville betona. Han invände mot att han hade setts som om han var emot vetenskap. I stället ville han markera att de naturvetenskapliga tankemönstren inte är användbara för att studera mänskliga förehavanden. Den här artikeln får avslutas med en glimt av samtalet med Sheila McNamee, professor i kommunikation vid University of New Hampshire.

John: Jag är inte emot vetenskap, absolut inte, Det som har hänt inom vetenskap, särskilt de senaste åren det är makalöst. Det jag är emot, det är strävan att försöka överföra experimentell laboratoriefysik in i vanligt folks vanliga, vardagliga liv...

För mig har det här varit överväldigande, verkligen. Till att börja med trodde jag ju inte att så många människor skulle komma. Jag trodde inte att så många människor skulle, så att säga "get it". Att få tag på det som det här gäller är inte enkelt.

Sheila: Jag hör det sägas här, att ditt sätt att skriva och tala gör det möjligt att "get it". Det är ett annorlunda sätt att skriva och tala.

John: Ja det här är vad jag har skrivit om helt nyligen, i boken "Speaking, Actually" talande i alla dess variationer, ansik-

te mot ansikte... Sheila, jag vill ta upp ett annat citat som jag tror har förknippats med mig, men jag tror att det var Barnett Pearce som formulerade det: Jag pratade med John Shotter och han sa... ..

Sheila: "Vad menar du, John" och du svarade "Jag vet inte, jag har inte pratat färdigt än".

John: Just det. Jag vet inte om jag faktiskt har sagt så.

Sheila: Fakta eller fiktion spelar ingen roll, det är en härlig beskrivning av hur det är att prata med dig!

John: En annan fras jag har använt, "att kreativt snubbla omkring i ord", och veta att det finns en mening att uttrycka, men inte vara helt säker på att lyckas att uttrycka den. Som när vi pratar om Samuel Beckett, det är inte lätt att säga vad det som sägs [i dramat] handlar om, men allt viktigt finns där, mellan aktörerna.

Å andra sidan, Beckett skrev faktiskt något litet om själva uppgiften att skriva. Jag gillar det där lilla stycket: "Try, Fail, Try again, Fail better".

Kerstin Hopstadius
psykolog, psykoterapeut
Dendron psykologsamtal
Epost: kerstin@hopstadius.se
www.kerstinhopstadius.se

Referenser

- Andersen, Tom | Tapio Malinen, Frank N Thomas, Scot J Cooper (2012) *Masters of Narrative and Collaborative Therapies The Voices of Andersen, Anderson, and White: The Influential Voices of Three Master Therapists*. Routledge
- Shotter, J. (1993). *Conversational realities: constructing life through language*. London: Sage.
- Shotter, J. (1993). *Cultural politics of everyday life: social constructionism, rhetoric and knowing of the third kind*. Buckingham: Open Univ. Press.
- Shotter, J. *Moving on by backing away* | Yancy, G. & Hadley, S. (red.) (2005). *Narrative identities [Elektronisk resurs] psychologists engaged in self-construction*. London, UK: Jessica Kingsley Publishers.
- Shotter, J. (2008). *Conversational realities revisited: life, language, body and world*. (2nd ed). [Chagrin Falls, Ohio]: Taos Institute Publications.
- Shotter, J. (2010) *Movements of Feeling and Moments of Judgement: Towards an Ontological Social Constructionism** In *International Journal of Action Research*, 6(1), Shotter ISSN 1861 1303 (print), ISSN 1861-9916 (internet) Based on a paper presented at Constructing Worlds conference, Taos Institute and MacMann Berg, 20th - 23rd August, Denmark, 2009.
- Shotter, J. (2015) *On being dialogical: An ethics of 'attunement'* | *Context* 137 Februari 2015.
- John Shotter och Sheila McNamee dialog, hämtad från www.youtube.com/channel/UCS63sRfLoWlPuiYTUjB7XKQ
- Många av John Shotters artiklar finns tillgängliga på www.johnshotter.com/
<https://unh.academia.edu/johnShotter>

B-FÖRENINGSBREV

www.sfft.se

RETURADRESS:

SFT
c/o Anita Blom af Ekenstam
Ringvägen 47b
181 51 Lidingö

KALENDARIUM 2017

23-24 MARS + 20-21 APRIL

FÖRDJUPNINGSKURS I LÖSNINGSFOKUSERAT ARBETE, HARRY OCH/ELLER
JOCELYNE KORMAN
WWW.SIKT.NU
MALMÖ

1 APRIL

ADHD I ETT STÖRRE PERSPEKTIV. JOHANNA BRYNIELSSON, JENNY
LEVIN, ANDERS HANSÉN. I PANELDISKUSSIONEN DELTAR ÄVEN
MARIANNE CEDERBLAD, TOMAS LJUNGBERG OCH KETTY HAGMAN
WWW.INTEGRATIV-MEDICIN.SE
STOCKHOLM

6-7 APRIL

PSYKOFARMAKA – RISKER OCH ALTERNATIV. VAD SÄGER INTERNATIONELL
FORSKNING OCH BEPRÖVAD ERFARENHET?
WWW.UTVIDGADERUM.SE
GÖTEBORG

20-21 APRIL

BARNETS RÖST I UTREDNING OCH BEHANDLING, JIM WILSON
WWW.GCK.NU
GÖTEBORG

28 APRIL

PSYKOTERAPI OCH ARBETE MED BARN OCH VUXNA, PROFESSOR JAAKKO
SEIKKULA
WWW.HIG.SE/UPPDRAGSUTBILDNING
GÄVLE

2-3 MAJ

SUPPORTGRUPPER VID MOBBIN OCH KRÄNKNING – JESSICA SCHMIDT
WWW.SIKT.NU
MALMÖ

5-8 MAJ

BASKURS I LÖSNINGSFOKUSERAT ARBETE, HARRY KORMAN
WWW.SIKT.NU
MALMÖ

31 MAJ-3 JUNI

MEETING IN THE MIDDLE
NORDISK FAMILJETERAPIKONGRESS
[HTTP://NORDISCKONGRESS2017ICE.IS](http://NORDISCKONGRESS2017ICE.IS)
REYKJAVIK ISLAND

25-27 SEPTEMBER

BASKURS I LÖSNINGSFOKUSERAT ARBETE, HARRY KORMAN
WWW.SIKT.NU
MALMÖ

2-3 OKTOBER

BARN O UNGDOMAR, FAMILJER OCH SKOLA
YASMIN AJMAL
WWW.SIKT.NU
LONDON

5-6 OKTOBER

VETENSKAPLIGT SYMPOSIUM
FTF NORR I SAMARBETE MED SFFT (MER INF KOMMER)
WWW.SFFT.SE
UMEÅ

18-20 OKTOBER

PSYKOFARMAKA – RISKER OCH ALTERNATIV. VAD SÄGER INTERNATIONELL
FORSKNING OCH BEPRÖVAD ERFARENHET?
WWW.UTVIDGADERUM.SE
GÖTEBORG

20-22 NOVEMBER

BASKURS I LÖSNINGSFOKUSERAT ARBETE, HARRY KORMAN
WWW.SIKT.NU MALMÖ

ANNONSERA I SFT – SVENSK FAMILJETERAPI. HELSIDA 4 000 KR, HALVSIDA 3 000 KR

KVARTSSIDA 2 000 KR PLATSANNONS KVARTSSIDA 4 000 KR.

NÄSTA NUMMER KOMMER UT I JUNI. MANUSSTOPP 15/5

KONTAKTA REDAKTIONEN: SFTRED@TELIA.COM